

ПЕДАГОГІЧНИЙ СТИЛЬ УЧИТЕЛЯ В НАУКОВО-ОСВІТНЬОМУ МЕРЕЖЕВОМУ ДИСКУРСІ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОВНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Кононенко О. В.

ВСТУП

Сучасні трансформації в галузі освіти, зумовлені глобалізацією, стрімким технологічним прогресом та суспільно-політичними змінами, висувають нові виклики перед системою професійної підготовки та розвитку педагогів. Часто можна почути тезу про те, що вчитель у ХХІ столітті не лише транслятор знань, але й фасилітатор, ментор, мотиватор, тьютор. Насправді ж педагогічні працівники завжди виконували функції наставників, порадників, скеровували освітній процес, вибудовували індивідуальні освітні траєкторії тощо. Справжнім викликом та особливістю освіти в Україні від 2020 року стало дистанційне навчання, що сприяло активній взаємодії в мережевому дискурсі – у віртуальних спільнотах, освітніх платформах, соціальних мережах, професійних форумах.

Це створює нові можливості для професійного розвитку, обміну досвідом, а також для безпосередньої взаємодії з учнями та їхніми батьками, колегами, керівництвом. У цьому контексті особливої значущості набуває дослідження педагогічного стилю вчителя в науково-освітньому мережевому дискурсі, оскільки він не лише впливає на ефективність офлайн-взаємодії, а й значною мірою визначає успішність та специфіку його комунікації в цифровому просторі, впливає на формування мотивації здобувачів освіти, соціалізації та розвитку критичного мислення.

Значну кількість наукових праць присвячено проблематиці педагогічної майстерності (В. О. Сухомлинський, А. С. Макаренко, І. А. Зязюн та ін.), яку визначають як вияв педагогом свого «Я» у професії, як самореалізацію особистості вчителя у педагогічній діяльності, що забезпечує саморозвиток особистості учня¹.

У ХХ столітті дослідженням стилів педагогічного спілкування займалися багато видатних психологів та педагогів (В. А. Кан-Калік, В. М. Галузьяк та ін.). Актуальною є тема педагогічного іміджу, особливо

¹ Зязюн І. А., Крамушенко Л. В., Кривонос І. Ф. та ін. Педагогічна майстерність: Підручник. Київ: Вища шк., 1997. 349 с: іл.

в контексті сучасних вимог до особистості вчителя та його ролі в суспільстві (В. В. Ісаченко, О. О. Ковальова, М. М. Навроцька, А. О. Кононенко та ін.). Культурі мови як основному складнику педагогічної діяльності присвячено праці багатьох українських учених (І. А. Зязуна, М. І. Пентилюк, Л. І. Мацько, О. М. Семенов та ін.).

Паралельно активно розвиваються дослідження мережевої комунікації, цифрового дискурсу, дистанційне навчання, що вивчають особливості взаємодії в цифровому просторі, вплив онлайн-інструментів на освітній процес, формування цифрової компетентності. (О. М. Спірін, В. В. Іванова, В. Г. Кремень та ін.).

Недостатньо вивченою є тема взаємодії педагогічного стилю та мережевого дискурсу. Сучасні дослідження лише фрагментарно торкаються аспектів прояву педагогічного стилю в онлайн-середовищі, таких як віртуальна взаємодія чи створення контенту. Залишаються невирішеними питання системного аналізу впливу мережевого дискурсу на формування та трансформацію педагогічного стилю, критеріїв його ефективності в цифровому просторі, а також психолого-педагогічних умов розвитку відповідного стилю в сучасного вчителя.

1. Педагогічний стиль, стиль педагогічного спілкування та педагогічний імідж у науково-освітньому мережевому дискурсі: сучасні тенденції та виклики

Ефективність взаємодії між здобувачами освіти, вчителями, батьками, а отже й успіх освітнього процесу, значною мірою залежить від того, як педагог реалізує свою професійну діяльність та як його сприймають інші. Для ширшого й глибшого розуміння майстерності вчителя важливо розрізнати та бачити взаємозв'язок між трьома ключовими поняттями: педагогічний стиль, стиль педагогічного спілкування та педагогічний імідж. Ці категорії, хоча й різні за своєю суттю, утворюють логічний ланцюжок, де одне впливає з іншого.

На наш погляд, **педагогічний стиль** є першоосновою, внутрішньою сутністю професійної діяльності вчителя. Це його унікальний «почерк», що відображає особистісні цінності та визначає, як він підходить до навчання, організовує освітній процес, обирає методи викладання та ставиться до учнів, предмета і до себе.

Фактори, що формують педагогічний стиль, можемо згрупувати таким чином: особистісні риси (темперамент, характер, здібності, цінності, світогляд); професійний досвід (накопичені знання, уміння, навички); педагогічні погляди та переконання (теорії, методи та прийоми навчання, яким педагог віддає перевагу); умови діяльності (специфіка закладу освіти та формат реалізації освітнього процесу, вік

учнів, особливості класу, освітня програма, технічне забезпечення та доступ до інтернету).

Стрімка цифровізація освіти в контексті віддаленого навчання визначає особливості комунікації між усіма учасниками в мережевому середовищі.

Науково-освітній мережевий дискурс охоплює всі форми комунікації та взаємодії, що відбуваються в академічному та освітньому просторі за допомогою цифрових мережевих технологій (онлайн-платформи, соціальні мережі, форуми, месенджери, відеоконференції тощо). У цьому контексті педагогічний стиль набуває нових рис і вимагає адаптації традиційних підходів, що визначає його особливості.

1. Технологічна інтегрованість полягає у виборі й використанні цифрових інструментів: Стиль проявляється у тому, які платформи (Moodle, Zoom, Google Classroom, Teams), інструменти (Kahoot!, Mentimeter), сервіси для спільної роботи (Google Docs, Canva, Padlet, Miro) обирає вчитель, наскільки віртуозно він ними володіє та інтегрує їх у освітній процес.

2. Технологічна гнучкість – здатність швидко адаптуватися до нових технологій, вирішувати технічні проблеми, використовувати можливості цифрового середовища для досягнення педагогічних цілей.

3. Комунікативний аспект, у якому переважає асинхронна та візуальна комунікація.

У науково-освітньому мережевому дискурсі переважає *письмова взаємодія* (чати, форуми, електронна пошта). Педагогічний стиль проявляється в чіткості, логічності викладу думок, тональності повідомлень, використанні емодзі (де доречно), здатності надавати якісний письмовий зворотний зв'язок.

Візуальна комунікація широко представлена використанням відеоконференцій, що вимагає управління віртуальним простором (фоном), візуальним контактом, мімікою та жестами в умовах обмеженого сприйняття. Стиль проявляється у вмінні «тримати аудиторію через екран», підтримувати інтерактивність.

Оперативність та доступність комунікації має важливе значення, адже вимагає від учителя швидкої відповіді на запити учнів (особливо в асинхронних форматах), миттєвого зворотнього зв'язку, готовності бути доступним у визначені години.

4. Організація освітнього процесу в онлайн-форматі має свої особливості, а саме: структурування онлайн-матеріалів (стосується того, наскільки логічне та доступне наповнення платформи, чи є чіткі інструкції, навігація); управління часом (йдеться про те, як учитель допомагає учням організувати свій час у дистанційному форматі, чи встановлює чіткі кінцеві терміни, чи надає гнучкість); створення

атмосфери співпраці (методи заохочення до групової роботи онлайн, використання спільних документів, віртуальних дошок тощо).

5. Контроль та оцінювання в цифровому середовищі, що передбачає прозорість критеріїв (чітке формулювання вимог до онлайн-завдань та критеріїв оцінювання); використання автоматизованих систем (наскільки ефективно вчитель використовує системи для автоматичної перевірки тестів, плагіату); якість зворотного зв'язку (чи надається детальний, конструктивний зворотний зв'язок щодо виконаних робіт (не просто оцінка, а коментарі).

6. Емоційний та психологічний аспект мережевої комунікації виявляється у підтримці та мотивації (здатність підтримувати мотивацію учнів в умовах віддаленого навчання, де відсутній прямий контакт); емпатії до цифрової втоми та перенавантаження (розуміння викликів, пов'язаних з тривалим перебуванням за екраном, та гнучкість у вимогах); створенні безпечного онлайн-простору (забезпечення етичних норм спілкування, запобігання кібербулінгу, формування довіри в анонімному/псевдоанонімному середовищі).

Зазвичай, коли йдеться про стилі, зокрема й педагогічний, класифікація Курта Левіна є однією з найфундаментальніших у науковому дискурсі та стала базовою моделлю, що дозволяє аналізувати вплив манери керівництва на динаміку групи, ефективність діяльності та психологічний клімат. Хоча сам учений досліджував стилі лідерства в соціальних групах, його типологія – *авторитарний, демократичний і ліберальний стилі*² – була успішно адаптована та широко застосовується для опису поведінки вчителів та їхньої взаємодії в освітньому процесі.

У контексті педагогічного стилю в науково-освітньому мережевому дискурсі, де взаємодія відбувається переважно онлайн, згадану вище класифікацію можна розширити та адаптувати до реалій сьогодення. Виникає потреба у виокремленні якісно нових, специфічних стилів, що враховують особливості дистанційної взаємодії. З'являються форми навчання, де вчитель не є головним джерелом знань, а частіше виступає як куратор інформаційного середовища, допомагає налагоджувати зв'язки між ресурсами, людьми, платформами та сприяє самостійному навчанню учнів. Саме тому ми виокремлюємо новий стиль – *наставницький*, що відображає сучасні вимоги до педагога як до провідника, а не лише транслятора знань.

Кожен стиль має свої характерні риси, що проявляються у взаємодії учасників освітнього процесу, організації навчання та загальній атмосфері в реальному чи віртуальному класі. Нами було узагальнено

² Lewin, K., Lippitt, R., & White, R. K. (1939). Patterns of aggressive behavior in experimentally created «social climates». *The Journal of Social Psychology*, 10(2), 271–299.

та представлено ключові характеристики основних педагогічних стилів у порівняльній таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна таблиця педагогічних стилів

Стиль Ознаки	Авторитарний	Демократичний	Ліберальний	Наставницький
Прийняття рішень	Одноосібне, не обговорюється з учнями.	Спільне з учнями, обговорення, врахування думок.	Переважаю передається учням, мінімальна участь вчителя.	Спільне прийняття рішень щодо вибору інструментів, методів, прийомів, але під чітким керівництвом вчителя.
Стиль	Жорсткий контроль, накази	Спільне ухвалення рішень	Мінімальне втручання	Підтримка самостійного навчання учнів
Контроль	Тотальний, постійний.	Помірний, заохочує самоконтроль та взаємоконтроль.	Мінімальний або відсутній.	Опосередкований (через моніторинг активності), спрямований на розвиток самоконтролю.
Комунікація; мовлення вчителя	Переважаю монолог вчителя; наказове, однозначне, без альтернатив	Діалог, відкриті обговорення, запитання-відповіді, заохочення висловлення думок; доброзичливе	Обмежена, фрагментарна, часто нечітка; мінімальне, безструктурне	Активне управління онлайн-дискусією, письмові та відеозвернення, використання чатів, форумів; питальне, підтримуюче
Роль вчителя	Диктатор, контролер, єдине джерело знань	Партнер, учасник, порадник	Спостерігач, формальний керівник	Наставник, посередник, організатор
Роль учнів	Пасивна, виконавча	Активна, рівноправна	Мінімальна, часто хаотична, залежить від мотивації	Активна, ініціативна, самостійна, спрямована
Ставлення до учнів	Суворе, дистанційне, вимогливе. Можливе залякування	Шанобливе, довірливе, підтримуюче. Врахування індивідуальності	Байдуже, відсторонене, відсутність інтересу до потреб учнів	Емпатичне, зокрема до «цифрової втоми», підтримуюче, спрямоване на розвиток самостійності в мережі
Мотивація учнів	Страх покарання або бажання уникнути осуду	Заохочення, похвала, співпраця	Власна ініціатива, часто низька	Внутрішня мотивація, особиста зацікавленість
Результати навчання	Висока дисципліна, але низька ініціативність, креативність, можливий страх	Висока мотивація, ініціативність, відповідальність, розвиток самостійності, позитивна атмосфера	Низька продуктивність, відсутність мотивації, хаос, байдужість	Розвиток цифрових компетентностей, медіаграмотності, навичок самонавчання та мережевої взаємодії

Продовження таблиці 1

Прояв у мережевому дискурсі	Односторонні оголошення, жорсткі вимоги до формату, мінімум інтерактиву, фокус на контролі	Заохочення взаємодії, підтримка діалогу	Низька активність, нечіткі інструкції, відсутність контролю за онлайн-діяльністю	Активне використання форумів, чатів для обговорення, різноманітних цифрових інструментів, створення інтерактивних маршрутів, організація та керування віртуальними дискусіями, навчання цифрової етики.
Основна мета	Досягнення результатів через підпорядкування	Гармонійний розвиток особистості	Забезпечення свободи учня	Створення умов для самореалізації та особистісного зростання

В освітньому процесі кожен учитель формує власну, унікальну манеру спілкування, поведінки, що поєднує елементи кількох стилів, адаптується до конкретного контексту, аудиторії та умов – зокрема цифрового середовища. Саме тому стилі, визначені в науковій літературі, варто розглядати як узагальнені моделі, а не як вичерпний перелік можливих форм педагогічної взаємодії.

Кожен учитель має свій індивідуальний педагогічний стиль, який формується з його особистісних якостей, професійних переконань, досвіду та ставлення до учнів, предмета і самого себе. Саме цей стиль визначає, як він викладає, як спілкується, як реагує на ситуації. Коли цей стиль є яскравим, автентичним і, головне, ефективним, він виділяє педагога серед інших.

Чому одних педагогів знають і пам'ятають, а інші залишаються менш помітними? Причина часто криється саме в педагогічному стилі та його проявах: послідовність, унікальність та харизма, ефективність впливу, емоційний та вчасний зворотній зв'язок, активна комунікація та відкритість.

Отже, педагогічний стиль у мережевому дискурсі стає не лише інструментом, а й відображенням нашої професійної ідентичності в цифровому світі. Він формує педагогічний імідж та визначає стиль педагогічного спілкування онлайн, безпосередньо впливаючи на ефективність навчання.

Стиль педагогічного спілкування впливає безпосередньо з педагогічного стилю і є його конкретним проявом у сфері комунікації. Це частина педагогічного стилю, яка фокусується саме на комунікативному аспекті діяльності вчителя. Він відображає ставлення вчителя до учасників освітнього процесу, рівень його комунікативної активності та особливості організації спілкування. Наприклад, авторитарний

педагогічний стиль матиме проявом директивний стиль спілкування, тоді як демократичний стиль заохочуватиме діалогічне спілкування.

У психології стиль спілкування, детермінований контекстом діяльності, в яку воно включене, а тому індивідуально-типологічні особливості взаємодії вчителя з учнями визначають як *стиль педагогічного спілкування*. Стиль педагогічного спілкування – це не лише сукупність стабільних у часі, трансситуаційних способів, прийомів та експресивних проявів спілкування педагога, але й особистісне надбання вчителя, що є результатом його професійного самовизначення і самоактуалізації³.

Дослідження Курта Левіна були зосереджені та впливи лідерства загалом, але висновки науковців стали фундаментом для розуміння та класифікації комунікативних моделей у сфері освіти і науки. Це пояснюється тим, що освітній процес за своєю суттю є одним із видів керівництва та управління групою діяльністю.

Таблиця 2 демонструє взаємозв'язок і ключові відмінності між загальними стилями керівництва, визначеними вченими, та їх специфічними проявами у педагогічному стилі спілкування.

Класифікація, яка поширена серед психологів та яку беруть за основу педагоги – стилі педагогічного спілкування, запропоновані В. А. Кан-Каліком. Вона доповнює загальні стилі лідерства Курта Левіна, надаючи більш деталізований і специфічний погляд на комунікативну поведінку педагога. Основні стилі: 1) спілкування на основі захоплення спільною діяльністю; 2) спілкування на основі дружньої прихильності; 3) спілкування на основі дистанції; 4) спілкування-залякування; 5) спілкування на основі флірту (загравання)⁴.

Класифікація, запропонована Галузьяком В. М., не є абсолютно новою типологією, яка кардинально відрізняється від усіх попередніх. Учений підтримує тезу про те, що найбільш оптимальним у дидактичному й виховному аспектах є авторитетний (відкритий, домінуючий, дружельюбний) стиль педагогічного спілкування. Окрім нього дослідник виокремлює: діловий (закритий, домінуючий, дружельюбний), зверхній (закритий, домінуючий, недружельюбний), конформний (відкритий, пасивний, дружельюбний), байдужий (відкритий, пасивний, недружельюбний), відчужений (закритий, пасивний, недружельюбний), формально-толерантний (закритий, пасивний, дружельюбний), агресивний (відкритий, домінуючий, недружельюбний)⁵.

³ Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Загальна психологія: Підручник. Київ : Каравела, 2009. 464 с.

⁴ Романовський О. Г. Методика викладання психології : навчально-методичний посібник. Харків : ФОП Панов А. М., 2019. 51 с.

⁵ Галузьяк В. М. Класифікація стилів педагогічного спілкування. *Проблеми освіти : наук.-метод. зб.* Київ : Наук.-метод. центр вищої освіти. 2001. Вип. 26. С. 23–33.

Порівняльна таблиця стилю керівництва та стилю педагогічного спілкування

	Авторитарний	Демократичний	Ліберальний
Стиль керівництва	Одноосібне прийняття рішень лідером, жорсткий контроль, директивні вказівки, відсутність обговорень та обмежена ініціатива підлеглих. Лідер підтримує сувору дистанцію та активно використовує владу	Учитель заохочує участь учнів у прийнятті рішень, делегує повноваження, сприяє відкритості та співпраці. Він виступає як партнер, який підтримує ініціативу та вислуховує думки.	Учитель мінімально втручається у діяльність учнів, надає повну свободу дій, уникає відповідальності за рішення, відсутній контроль. Клас наданий сам собі.
Стиль педагогічного спілкування	Учитель повністю домінує у комунікативному процесі. Мовлення вчителя має наказовий, безапеляційний характер. Він часто використовує монолог, не допускає заперечень, обмежує питання учнів та ініціативу в діалозі. Зворотний зв'язок є переважно критичним, з акцентом на помилках. Цей стиль може забезпечити дисципліну та оперативність, але пригнічує самостійність, творчість учнів і створює атмосферу напруги.	Учитель активно використовує діалог, заохочує дискусії, спільне обговорення проблем та пошук рішень. Він створює атмосферу взаємної поваги та довіри, де учні почувуються вільно висловлювати свої думки та ставити питання. Зворотний зв'язок є конструктивним, спрямованим на підтримку та розвиток. Цей стиль сприяє високій мотивації, ініціативності, розвитку критичного мислення та створенню позитивного психологічного клімату.	Учитель проявляє пасивність у комунікації, відсутність чітких вимог та інструкцій. Спілкування є неконкретним, фрагментарним, педагог часто уникає вирішення конфліктів чи проблем. Зворотний зв'язок рідкісний і неконструктивний. Такий стиль призводить до хаосу, низької організованості, відсутності мотивації та, як наслідок, до низької ефективності освітнього процесу.

Справжня майстерність учителя в науково-освітньому мережевому дискурсі полягає в гнучкості та здатності адаптувати стиль педагогічного спілкування залежно від: віку учнів, особливостей класу, специфіки навчального матеріалу, конкретної педагогічної ситуації, індивідуальних особливостей учнів.

Мережевий дискурс стає новим полем для реалізації та прояву педагогічного стилю спілкування. Цифрові платформи, онлайн-інструменти та різні формати взаємодії (синхронні та асинхронні) змінюють динаміку комунікації, вимагаючи від учителя нових компетентностей та адаптації його звичного стилю.

1. Трансформація вербального та невербального спілкування у науково-освітньому мережевому дискурсі. У мережевому науково-освітньому дискурсі Спілкування переважно відбувається письмово (чати, форуми, електронна пошта). Це вимагає від учителя чіткості, лаконічності, емоційної виваженості у тексті. Стиль педагогічного спілкування проявляється в тональності письмових повідомлень (офіційна, дружня, підтримуюча), вмінні формулювати точні питання, надавати розгорнутий зворотний зв'язок без можливості невербальної підтримки.

Під час відеоконференцій невербальні сигнали (міміка, жести) передаються обмежено, тому важливо підтримувати візуальний контакт через камеру, керувати увагою учнів, використовувати інтонацію та виразність мовлення для компенсації відсутності фізичної присутності.

2. Зміна динаміки «учитель-учень» у мережевому середовищі. У класичному навчанні вчитель виконував, здебільшого, роль основного джерела знань і контролював освітній процес, тоді як у мережевому середовищі комунікація набуває більш горизонтального характеру: учень стає активнішим учасником освітнього процесу, а вчитель – керівником і наставником. Основні зміни в динаміці: зростання автономності учня, перехід до партнерської моделі спілкування, багатоканальна комунікація, нові мовні форми (використання емодзі, абрєвіатур, стислі повідомлення), швидкість реакцій.

Мережева комунікація вимагає від учителя нової мовної гнучкості, емпатії, вміння будувати контакт без прямого зорового контакту. Кожен зі стилів спілкування адаптується до цифрових умов, зберігаючи основні риси, але модифікуючи форму вираження (табл. 3).

Таблиця 3

Специфіка стилів спілкування в мережевій комунікації

Авторитарний стиль	Демократичний стиль	Ліберальний стиль
Жорсткий контроль над онлайн-активністю, використання платформ переважно для директив та тестування, обмеження можливостей для вільного обговорення	Заохочує активне використання онлайн-форумів для дискусій, спільну роботу над документами, створення віртуальних кімнат для групової роботи, надання розгорнутого зворотного зв'язку у різних форматах (аудіо, відео)	Учитель «зникає» з онлайн-простору (вимикає камеру, зловживає асинхронним режимом навчання), відсутні чіткі інструкції щодо використання платформ, мінімальний контроль та зацікавленість у процесі

3. Поява нових аспектів стилю спілкування, характерних для мережі.

Технологічна комунікативність полягає в тому, наскільки вчитель володіє цифровими інструментами та вміє їх ефективно використовувати для комунікації.

Культура мережевого етикету проявляється у тому, як учитель моделює та вимагає дотримання правил етичної поведінки в онлайн-середовищі (повага до інших, уникнення кібербулінгу, коректність висловлювань).

Керування інформаційними потоками реалізується у вмінні організувати доступ учнів до релевантних джерел, допомагати їм фільтрувати інформацію та взаємодіяти з нею.

Підтримка мотивації та емоційного стану на відстані виявляє себе у майстерності вчителя знаходити нові способи для підтримки зв'язку, подолання відчуття ізоляції, створення відчуття присутності та турботи.

Отже, в умовах комунікації онлайн особливого значення набувають такі характеристики стилю педагогічного спілкування, як гнучкість, адаптивність та емпатія до «цифрової втоми» учнів. Успіх учителя в мережевому науково-освітньому дискурсі значною мірою залежить від його здатності свідомо формувати та трансформувати свій стиль спілкування, роблячи його динамічним, технологічно інтегрованим і орієнтованим на підтримку розвитку особистості в умовах глобалізації. Стиль педагогічного спілкування в інтернеті не лише впливає на ефективність навчання та психологічний комфорт учнів, а й безпосередньо формує імідж учителя, його впізнаваність та авторитет у сучасному освітньому просторі.

Педагогічний імідж формується на основі педагогічного стилю та стилю педагогічного спілкування. Це зовнішній образ, як учителя сприймають у суспільстві (учні, батьки, колеги). Імідж є результатом цілісного враження, яке справляє вчитель своєю поведінкою, зовнішнім виглядом, професіоналізмом, манерою спілкування. Позитивний імідж неможливий без ефективного педагогічного стилю та продуктивного стилю спілкування, оскільки він відображає сприйняття цих внутрішніх аспектів.

Проблемі формування та особливостей педагогічного іміджу присвячено низку наукових досліджень українських учених. Поняття «педагогічний імідж» тлумачать як: емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу педагога у свідомості студентів, колег, соціального оточення, у масовій свідомості (О. Грейліх)⁶; експресивно забарвлений стереотип відчуття образу педагога в поданні колективу учнів, колег, соціального оточення, в масовій свідомості (Е. Драчук)⁷; образ рольової відповідності професійним вимогам, який формується педагогом і

⁶ Грейліх О. О. Психологія формування іміджу викладача вищого навчального закладу. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький. 2010. Вип. 19. С. 294–299.

⁷ Драчук Е. Педагогічний імідж вчителя як інструмент розв'язання професійних завдань. *Студентський вісник Педагогічного університету імені П. Тичини*. 2013. Вип. 33. С. 25–28.

доповнюється індивідуальними характеристиками в процесі міжособистісної взаємодії з колегами, студентами, керівництвом, суспільством (Ю. Скорик)⁸; один з основних засобів реалізації принципів навчання й виховання, що тісно пов'язано з його професійною компетентністю, педагогічною майстерністю, психолого-педагогічною культурою, особистісними та професійно значущими якостями (Л. Кайданова)⁹; полісемантична категорія, яка характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності, манеру спілкування, вміння індивідуалізувати свій образ, надавати йому естетичної виразності (Н. Гузій)¹⁰.

У сучасному науково-освітньому дискурсі, що динамічно розвивається під впливом глобальної цифровізації, роль та значущість педагогічного іміджу набувають нового виміру.

Пропонуємо власне бачення поняття «педагогічний імідж у мережевому дискурсі» – це цілісний, динамічний, свідомо (реальне «Я») або несвідомо (соціальне «Я») сформований віртуальний образ педагога, що відображає його професійні, особистісні та комунікативні якості, проявляється через його педагогічний стиль та стиль педагогічного спілкування у цифровому середовищі, і сприймається учасниками освітнього процесу та академічною спільнотою через онлайн-платформи, соціальні мережі, освітні ресурси та інші мережеві канали взаємодії.

Педагогічний імідж – це багатокomпонентне утворення, яке формується з низки взаємопов'язаних складових. Їх можемо об'єднати в основні групи:

1) фахова складова (професійно-педагогічна компетентність): знання предмета, методична майстерність, дидактичні здібності, досвід і кваліфікація, постійний саморозвиток та самоосвіта;

2) комунікативно-особистісна складова: стиль педагогічного спілкування, особистісні якості, гнучкість та адаптивність, харизма;

3) візуальна складова (зовнішній вигляд): охайність та доглянутість, діловий стиль одягу, невербальні прояви (постава, хода, міміка, жести);

4) етично-моральна складова: педагогічна етика, ціннісні орієнтації, справедливість, відповідальність;

5) соціальна (публічна) складова: активність у професійній спільноті, медійна активність у мережевому дискурсі, відгуки та рекомендації.

⁸ Скорик Ю. Імідж педагога як формуючий чинник стійкості до професійного вигорання майбутніх викладачів вищої школи. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. 2014. Вип. 4. С. 144–147.

⁹ Кайданова Л. Професійна компетентність та імідж сучасного викладача. *Гуманітарний вісник*. 2009. № 17. С. 24–29.

¹⁰ Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: [монографія]. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. 243 с.

Формування педагогічного іміджу в науково-освітньому мережевому дискурсі є багатоетапним і безперервним процесом. Його можна умовно розділити на кілька основних етапів.

Перший етап – аналітико-прогностичний (етап діагностики та планування): осмислення поточного стану та стратегічне планування майбутнього іміджу. Учитель повинен оцінити власні професійні компетенції, сильні і слабкі сторони, особистісні якості, педагогічний стиль та стиль педагогічного спілкування (реальне «Я»); сформулювати бажаний образ, яким прагне бути у мережевому просторі, з урахуванням сучасних вимог до педагога в онлайн-комунікації (ідеальне «Я»); оцінити поточне сприйняття власного іміджу у віртуальному середовищі через відгуки, коментарі, активність у соціальних мережах (соціальне «Я»).

Важливим завданням на цьому етапі є визначення цільової спільноти, тобто хто є основною аудиторією (учні, батьки, колеги, адміністрація) та які їхні очікування щодо образу вчителя в мережі. Необхідно окреслити цілі і завдання, що передбачає чітке формулювання того, який імідж потрібно сформулювати, яку інформацію він має транслювати, та які конкретні цілі це має допомогти досягти (наприклад, підвищення довіри учнів, зміцнення експертного статусу серед колег).

На першому етапі потрібно обрати платформи й інструменти для подальшої роботи, визначити основні мережеві платформ (ютуб, власні блоги, професійні спільноти, соціальні мережі), які будуть використовуватися для комунікації та представлення іміджу.

Другий етап – практично-діяльнісний (етап конструювання та реалізації): безпосереднє формування та демонстрацію іміджу через мережеві активності.

Цей етап передбачає розробку інформаційного наповнення та оформлення віртуального простору. Візуальна складова передбачає створення професійних фото, відеоматеріалів, оформлення профілів на платформах відповідно до бажаного іміджу, забезпечення охайності та естетики віртуального простору. Текстова складова включає написання якісних, грамотних, змістовних дописів, коментарів, інструкцій. Мультимедійна складова потребує створення або кураторство відеолекцій, інтерактивних презентацій, що відображають фаховий рівень та педагогічний стиль.

На цьому етапі важлива активна комунікація, що сприяє застосуванню обраного стилю педагогічного спілкування та надання якісного зворотного зв'язку. Необхідно демонструвати готовність до діалогу, емпатії, підтримки учнів в онлайн-середовищі та проявляти професійну мережеву активність (брати участь у вебінарах, онлайн-конференціях, коментувати дописи колег, обмінюватися досвідом у професійних спільнотах).

Третій етап – рефлексивно-коригуючий (етап оцінки та корекції): циклічний і забезпечує постійне вдосконалення педагогічного іміджу, відповідно до сучасних вимог.

Учитель відстежує та збирає зворотній зв'язок – реакцію аудиторії (лайки, коментарі, репости, запитання, відгуки); аналізує статистику відвідуваності власних ресурсів (блог, ютуб-канал тощо). Досліджує ефективність того, наскільки сформований педагогічний імідж відповідає поставленим цілям.

На основі отриманих даних коригує та вдосконалює стратегію формування іміджу (корекція змісту інформаційного наповнення, адаптація стилю спілкування, впровадження нових інструментів); виявляє та усуває «слабкі місця» у мережевій репрезентації.

У сучасному науково-освітньому мережевому дискурсі педагогічний імідж набуває нових форм і специфічних проявів. Базові типи іміджу (позитивний, негативний) залишаються актуальними, однак цифрове середовище додає унікальні виміри та підкреслює певні аспекти, які стають ключовими для формування сприйняття учителя. Тому можемо виділити такі основні види:

1) мережевий автентичний імідж. Максимально відповідає реальному «Я» учителя у цифровому просторі. Він характеризується щирістю, послідовністю та органічністю у всіх мережевих проявах. Педагог не намагається створити штучний образ, а виявляє свою справжню професійну та особистісну сутність, адаптуючи її до цифрових форматів.

У мережі проявляється через послідовність стилю педагогічного спілкування на різних платформах; відсутність значних розбіжностей між поведінкою онлайн і офлайн; прозорість та чесність у комунікації, навіть при обговоренні складних питань; упізнаваний стиль письма у текстових повідомленнях та манера подачі інформації у відеозверненнях.

Такий тип іміджу формує високий рівень довіри, сприяє встановленню глибоких, стійких стосунків з учнями та колегами, забезпечує відвигорання через необхідність підтримувати невластивий образ;

2) експертний мережевий імідж. Основний фокус – демонстрація високої професійної компетентності та фахових знань у певній галузі. Учитель позиціонує себе як авторитетний джерело інформації, досвіду та інновацій у своїй сфері.

Проявляється в мережі через активну публікацію науково-методичних матеріалів, статей, досліджень на професійних платформах, у блогах; участь у вебінарах, онлайн-конференціях як доповідача або організатора чи керівника.

Учитель дає вичерпні та кваліфіковані відповіді на запитання у професійних групах та форумах; створює авторське інформаційне

наповнення (дописи у власному профілі, відеолекції, курси), що демонструє глибокі знання.

Цей імідж зміцнює академічний авторитет в мережевому дискурсі, приваблює мотивованих учнів, сприяє професійному зростанню та визнанню у науково-освітній спільноті;

3) технологічно-прогресивний (інноваційний) імідж. Основний акцент на готовності вчителя до використання новітніх технологій, експериментів з цифровими інструментами та впровадження інноваційних підходів в освіту. Такий імідж демонструє динамічність та прагнення до постійного розвитку.

У науково-освітньому мережевому дискурсі виявляється в активному та результативному впровадженні та апробуванні нових освітніх платформ, застосунків, інтерактивних інструментів. Учитель ділиться досвідом використання технологій з колегами та учнями. відкритий до експериментів у методах навчання та спілкування в інтернеті, розробляє власні цифрові освітні рішення.

Інноваційний імідж позиціонує педагога як сучасного, прогресивного фахівця, здатного підготувати учнів до викликів глобалізації та цифровізації;

4) емпатійний (підтримуючий) мережевий імідж. Полягає у здатності вчителя надавати психологічну підтримку, виявляти емпатію та створювати комфортне, безпечне середовище для навчання в умовах віддаленої взаємодії.

Педагог регулярно та щиро звертається до учнів, що виявляє турботу про їхній емоційний стан, готовий вислухати та надати допомогу у вирішенні проблем, не лише освітніх; відбувається персоналізований, заохочувальний та конструктивний зворотний зв'язок (аудіо, відео, текстові повідомлення); створює віртуальний простір для неформального спілкування та взаємодопомоги; чутливість до потреб учнів з особливими освітніми потребами.

Такий підхід формує високий рівень довіри, знижує стрес від дистанційного навчання, підвищує мотивацію та лояльність учнів;

5) фальшивий (ілюзійний) мережевий імідж – це штучно створений образ, який не відповідає реальним якостям учителя. Може бути спробою приховати некомпетентність, байдужість або інші негативні риси, використовуючи можливості мережі.

Учитель непослідовний у поведінці та комунікації (наприклад, надмірно активний на публічних сторінках та пасивний у закритих чатах); використовує шаблонні фрази, що не відображають справжніх емоцій; його обіцянки розходяться з реальними діями (наприклад, обіцянка швидкого зворотного зв'язку, який не надається); у роботі

відстежується поверхове знайомство з технологіями, що імітується для створення враження інноваційності.

У результаті це призводить до втрати довіри, розчарування, руйнування авторитету, оскільки мережевий дискурс має тенденцію викривати невідповідності.

У сучасному науково-освітньому мережевому дискурсі практично неможливо зустріти вчителя, імідж якого формувався б виключно за одним типом. Ефективний педагогічний імідж будується на балансі, автентичності та здатності гармонійно поєднувати в собі риси лідера, наставника, фахівця та індивідуальності. Саме така багатогранність дозволяє вчителю бути успішним і впливовим у сучасному світі.

Педагогічний стиль, стиль педагогічного спілкування та педагогічний імідж – це нерозривно пов'язані категорії, що формують цілісний образ сучасного вчителя та визначають ефективність його професійної діяльності в науково-освітньому мережевому дискурсі. Вони не існують ізольовано, а взаємно впливають один на одного, створюючи унікальну взаємодію, яка впливає на освітній процес. Усвідомлення такого взаємозв'язку дозволяє педагогам цілеспрямовано розвивати свої професійні якості, створюючи гармонійний та ефективний образ, що сприяє досягненню високих результатів у навчанні, а також формуванню позитивного освітнього середовища.

2. Динаміка мовного портрета вчителя як фактор трансформації педагогічного стилю в науково-освітньому мережевому дискурсі

Педагогічний стиль, стиль педагогічного спілкування та педагогічний імідж тісно переплітаються з поняттям мовного портрета вчителя, що не просто доповнює ці елементи, а є їхнім динамічним вираженням.

Мовний портрет учителя в науково-освітньому мережевому дискурсі є багатовимірним і таким, що постійно трансформується під впливом цифрового середовища. Це багатокомпонентна динамічна сукупність вербальних і невербальних характеристик мовної діяльності вчителя, що реалізується в цифровому освітньому та науковому середовищі. Він формується через письмові та усні висловлювання педагога на освітніх платформах, у професійних соціальних мережах, блогах, вебінарах, онлайн-конференціях, дистанційних освітніх курсах та інших цифрових каналах комунікації.

Мова вчителя в епоху глобалізації та цифрових технологій зазнав значних трансформацій, особливо під впливом мережевого дискурсу. Традиційні норми та очікування щодо комунікації педагога розширилися шляхом додавання елементів, які раніше вважалися неприйнятними або просто неактуальними для професійної взаємодії.

Ці зміни стосуються використання запозичень (зокрема англізмів), сленгу, фемінітивів та двокомпонентної антропонімічної моделі.

Для дослідження динаміки мовних змін учителя в науково-освітньому мережевому дискурсі ми обрали популярні цифрові платформи для педагогів: «Всеосвіта», «НУШ», «Освіта.ua».

З інтеграцією в науково-освітній мережевий дискурс цифрових інструментів та глобалізацією інформації, мова вчителя збагатилася англізмами. Це не завжди результат недбалості, часто – відображення професійної необхідності та прагнення бути сучаснішим з учнями та освітніми тенденціями. Однак надмірне їх використання має низку недоліків: зниження доступності знань, руйнування мовної норми, витіснення української термінології. Також деякі англізми є виправданими та логічними через відсутність точних відповідників або зручність вживання, значна частина цих запозичень перетворюється на варваризми, що негативно впливає на функціонування та чистоту української мови.

Науково-освітній мережевий дискурс насичений іншомовними словами, наприклад: Корисні матеріали, кращі практики педагогів і відповіді на запитання: вийшов вересневий *дайджест* для працівників дошкілля (замість ‘огляд’) («НУШ», 10.06.2025), Для мотивації варто вдосконалювати сам процес навчання, робити його цікавим, давати учням можливість самостійно працювати і отримувати якісний *фідбек* на свої старання (замість ‘зворотній зв’язок’) («Всеосвіта», 10.06.2025); Презентація України перед зовнішніми *стейкхолдерами* як освітнього бренду, а території України як освітньо-наукового *хабу* (замість ‘зацікавлена особа’, ‘центр, осередок’) («Освіта.ua», 07.06.2025); Профільна середня освіта: 30 пілотних шкіл стануть *лицями-амбасадорами* реформи (замість ‘популяризаторами’) («НУШ», 28.05.2025); Такі заклади подають заявку на *верифікацію* через автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту (АІКОМ) (замість ‘перевірку’) («Всеосвіта», 01.07.2025); *Інсайти* для першого року викладання: учителів-початківців запрошують на безплатні вебінари (замість ‘освяння’) («НУШ», 02.07.2025); Випускниці проєкту отримують не лише теоретичні знання, але й доступ до потужного *ком’юніті* однодумців з усіх куточків країни (замість ‘спільноти’) («Освіта.ua», 09.06.2025); *мудборди* – показові роботи англійських однолітків-фотографів (замість ‘колаж, дошка’) («НУШ», 02.07.2025); Окуповані території, мінна безпека, жорстокість до тварин та інші *тригери* (замість ‘подія, фактор’) («НУШ», 02.07.2025); У мережі існує правило – ніколи не відповідати на *флейм* (замість ‘суперечка в мережі; спір заради спору’) («Всеосвіта», 01.07.2025); *Офтопти* – це означає надсилати повідомлення, які не

відповідають обговорюваній темі, в тому числі, обговорювати особисті питання (замість ‘відступати від теми’) («Всеосвіта», 01.07.2025); Уже кілька років з певною періодичністю від МОН поступає *інсайдерська* інформація про запровадження обов’язкового навчального предмета у 8–9 класах «Підприємництво та фінансова грамотність» (замість ‘непублічна або засекречена інформація’) («Освіта.ua», 09.06.2025); МОН оприлюднило рекомендації щодо використання *контенту* в підручниках (замість ‘інформаційне наповнення’) («НУШ», 18.06.2025); Програма тренінгу. Блок 3: *брейншторм* (25 хв.) (замість ‘мозковий штурм’) («Освіта.ua», 09.06.2025); Під час заходу на учасників і учасниць чекають: *кейс-стаді* з успішними прикладами менторських програм; *воркшопи*, які познайомлять освітян і освітянок з новими підходами та практиками в *менторстві* (замість ‘метод конкретних ситуацій’, ‘майстерня, практикум’, ‘наставництві’) («НУШ», 17.06.2025); Зокрема, у програмі конференції будуть:... 16:00–17:00 – закриття *івенту*, *нетворкінг* (замість ‘захід, зустріч, конференція’, ‘мережування, мережева взаємодія’) («НУШ», 17.06.2025); Як подати заявку на STEM-субвенцію для шкіл у 2025 році – умови та *дедлайни* (замість ‘кінцевий термін, реченець’) («НУШ», 13.06.2025); Навіщо дітям *рандомний* факт про Швайпольта Фіоля, який надрукував у Кракові перші кириличні книги? (замість ‘випадковий’) («Освіта.ua», 09.06.2025); «Гнучкі *скіли*» – це основа сучасної освіти, важливий елемент професійного портрета і репутації в сучасному світі (замість ‘навички’) («Всеосвіта», 01.07.2025).

Подекуди трапляються неадаптовані запозичення поряд із вживанням іншомовного слова в оригіналі: Головними стануть діти, які зможуть більше взаємодіяти, брати участь у командних змаганнях, вчити один одного, робити презентації – розвивати як *хард*, так і *софт скіли*. (замість ‘жорсткі і м’які навички’) («Освіта.ua», 01.07.2025); Вивчення за такими темами дає одночасно і тверді знання (*hard skills*), і *soft skills*, і навіть типи мислення (логічне, критичне, креативне, асоціативне, системне) («Освіта.ua», 01.07.2025).

Семантичне зміщення є типовим явищем у процесі запозичення, коли слово втрачає частину свого первинного значення або набуває нових конотацій у мові. Наприклад: Мотиваційні фішки «Музичний *донат*» як система заохочення позитивного ставлення до навчання. Це винагорода (на розсуд вчителя) за активність на уроці, виконання завдань, рутинних обов’язків, правильні відповіді, вивчену пісню тощо («Всеосвіта», 10.07.2025).

Автори «Словника новітніх англізмів» тлумачать слово *донат* як добровільну грошову пожертву на підтримку певного проєкта чи

автора¹¹. В українському узусі останнім часом його вживають у контексті фінансової підтримки ЗСУ, волонтерів чи людей, які потребують допомоги.

Цікавим об'єктом для аналізу є запозичення, які мають в українській мові позитивну та негативну конотацію. Показовою може бути лексема *колаборація*, що у широкому значенні означає взаємодію, співпрацю, але може набувати різко негативного відтінку, особливо у сучасних реаліях: За її словами, іноземних студентів приваблює якісна освіта, вартість навчання в Україні, міжнародне визнання, міжнародні зв'язки та міжнародна *колаборація* (замість 'взаємодія, проєкт') («Освіта.іа», 09.06.2025); У публікації читайте юридичне роз'яснення чому *колаборація* має бути доведена в суді (замість 'співпраця з ворогом') («Освіта.іа», 09.06.2025).

Вищезгаданий словник подає лише одне значення цього слова, а саме: спільний креативний проєкт кількох творців або компаній¹².

Використання англізмів у науково-освітньому мережевому дискурсі є незворотним процесом, що відображає глобалізацію знань, швидкий розвиток технологій та інтеграцію української науки та освіти у світовий простір. Вживання запозичень у мовному портреті сучасного вчителя може свідчити про відкритість до інновацій, обізнаність з міжнародними трендами та інтегрованість у глобальну наукову спільноту. Однак неконтрольоване та необґрунтоване використання англізмів, особливо у формі варваризмів, становить загрозу для чистоти, самобутності та функціонування української мови. Тому важливо зберігати баланс між відкритістю до запозичень і підтримкою національного мовного простору.

Разом із розширенням можливостей для обміну інформацією та взаємодії, з'явилося й явище входження сленгу в мову освітян. Зазвичай його використовують для посилення експресивності висловлювання¹³.

Проникнення сленгу в науково-освітній мережевий дискурс спричинене прагненням педагогів до неформального спілкування й економії мовних засобів в умовах глобалізованого цифрового середовища, що наслідую загальні тенденції інтернет-комунікації та вплив іншомовних трендів. У мовній діяльності вчителів фіксуємо такі приклади: Розмови, усмішки, сльози, обійми, жарти, знайомства, сюрпризи, музика – чудовий *вайб* і з користю проведений час (замість 'атмосфера, настрої')

¹¹ Белей Л., Гончаренко А., Ківу М., Олександрук І. Словник новітніх англізмів. Київ : Наукова думка, 2022. 320 с.

¹² Там само.

¹³ Винник О. В. Сленг. Українська мова: Енциклопедія. Вид. 2-е. випр., доп. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

(«Освіта.ua», 01.07.2025); Нагадуємо, після початку великої війни Всеосвіта потрапила в *бан* за свою активну позицію проти зросійщення нації (замість ‘блокування, заборона’) («Всеосвіта», 01.07.2025); із покровою інструкцією такі завдання учні виконують *на ізі* (замість ‘легко, без зусиль’) («Всеосвіта», 01.07.2025); З дописа в допис, з дискусії в дискусію, з *комент* в *комент* перекочує поняття «цькування вчителів батьками» (замість ‘коментар’) («Освіта.ua», 01.07.2025); Причому, щоб вчитися за цією методикою, Вам необов’язково бути якимось просунутим користувачем, цілком достатньо, якщо ви звичайний *юзер* (замість ‘користувач’) («Освіта.ua», 01.07.2025); Якщо ви приготували презентацію, а показати її неможливо через *факап* організаторів, то не говоріть про це зі сцени (замість ‘помилка, невдача, провал’) («Всеосвіта», 01.07.2025); Треба використовувати свої справжні фото на *авах*, щоб легше було ідентифікувати одне одного (замість ‘аватар, фото профіля’) («Освіта.ua», 05.07.2025); Фільтруємо спогади, *ангрейдимо* себе! (замість ‘удосконалити, покращити’) («Всеосвіта», 01.07.2025); Хороший вчитель якраз і прагне того, щоб кожен учень почувався розумним і здібним до перемог, але аж ніяк не *лузером* (замість ‘невдаха, той, хто програв’) («Всеосвіта», 28.06.2025); Бо за умови старту «*лайтового*» інтегрованого курсу у 10 класі діти втрачають органічну хімію майже повністю (замість ‘легкий, невимушений, спрощений’) («НУШ», 01.07.2025); Встановлюємо *конект* із дитиною (замість ‘зв’язок, контакт’) («НУШ», 02.07.2025); У цьому плані маємо виразити *респект* організаторам цьогорічного ЗНО з англійської як більш ніж доречний приклад для наслідування (замість ‘повага, пошана’) («Освіта.ua», 01.07.2025); І наостанок – *крейзі* завдання!!!! (замість ‘шалене, неймовірне, надзвичайне, божевільне’) («Всеосвіта», 28.06.2025).

Із стрімким розвитком мережевого дискурсу присутність розмовної лексики почала активно спостерігатися у науково-освітньому просторі: Емоції ChatGPT розпізнає *круто!* («Всеосвіта», 03.06.2025); Чи *класно* у вас із GPT чатом? («Всеосвіта», 03.06.2025); *Круто!* Поїхали далі! («Всеосвіта», 03.06.2025); Виявилось, що чомусь в школі на перерві *домашка* робиться за 5 хвилин, а вдома те саме не робиться за 2,5 години («Освіта.ua», 06.06.2025); Не забувайте, що перед цією першовересневою *запарою* заклад освіти готувався до нового навчального року і проходив процедуру («Всеосвіта», 03.06.2025); До того ж, чому не дати учням цікаву задачу, щоб вони не просто «*втикали*» у монітор і бавились, але й писали щось по суті («Всеосвіта», 03.06.2025); Не знаючи кордонів та правил користування, діти можуть «*заліпати*», втрачаючи відчуття межі («НУШ»,

03.06.2025); Участь у програмі «Освітній Суп» допоможе дітям *підтягнути* знання з дев'яти шкільних предметів («Освіта.ua», 06.06.2025).

Використання сленгу та розмовної лексики може бути зумовлене прагненням до економії мовних засобів, бажанням скоротити дистанцію з молодістю аудиторією та впливом загального неформального інтернет-середовища. Успіх у науково-освітньому мережевому дискурсі залежить від здатності вчителя гнучко адаптувати свій мовний портрет до різних комунікативних ситуацій, водночас непохитно дотримуючись норм мовної культури та зберігаючи чистоту української мови. Це дозволить ефективно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу, не компрометуючи професіоналізм та авторитет.

Фемінітиви, як граматичні форми жіночого роду для позначення професій, посад, видів діяльності та соціального статусу, стали однією з найпомітніших і найдинамічніших змін у сучасному українському мовному просторі. У науково-освітньому мережевому дискурсі їх використання набуває особливого значення, адже воно відображає не лише мовні тенденції, а й соціокультурні трансформації, зокрема прагнення до гендерної рівності. Наприклад: Розібратися у цьому питанні медіа «Нова українська школа» допомогли дитяча *психологиня* Анна Покровська та *директорка* школи № 5 міста Києва Світлана Олексюк («НУШ», 19.06.2025); Тетяна Совгира – *докторка* наук, *AI-коучка*, *візіонерка* нової освітньої парадигми, *авторка* курсу «Штучний інтелект та креатив» («Освіта.ua», 06.06.2025); Тетяна Співаковська, *кандидатка* економічних наук, *доцентка*, *заступниця* директора Української школи в ОАЕ «Софія», *членкиня* правління Спілки українських освітян діаспори («Всеосвіта», 06.06.2025); Діана Колодяжна, *відеографка* проєкту «Всеосвіта», *журналістка* («Всеосвіта», 06.06.2025); *Авторка* марафону і *фасилітаторка* онлайн-зустрічей – Литвиненко Леся Анатоліївна, *креативна директорка*, *головна редакторка* та *співзасновниця* проєкту «Всеосвіта» («Всеосвіта», 06.06.2025).

Для збереження гендерної рівності у науково-освітньому мережевому дискурсі часто використовують дві форми: фемінітив та маскулінітив, що нагромаджує текст та може відволікати від суті: Вимоги до майбутніх *менторів/менторок* UPSHIFT («НУШ», 15.07.2025); Йдеться не лише про *учнів і учениць*, а й про *вчителів і вчительок* («Освіта.ua», 16.07.2025); Діяльність *учителя/вчительки* з оцінювання *учнів/учениць* за обраною модельною програмою має здійснюватись шляхом поточного і підсумкового («Освіта.ua», 16.07.2025).

Такі форми вживають також хаотично і фемінітиви у реченні утворено вибірково: *Учителів* запрошують на супервізійні зустрічі

з психологинями Світланою Ройз та Тетяною Ширяєвою: як долучитися («НУШ», 15.07.2025); Дослідження думок учнів та учениць, батьків, педагогів та педагогинь, представників та представниць шкільних адміністрацій та місцевої влади щодо проблем і викликів організації навчального процесу під час повномасштабної війни в Україні («Освіта.іа», 16.07.2025); Використання цифрових інструментів є ключовим фактором тривалого успіху мотивованих учителів та учнів/учениць («Всеосвіта», 16.07.2025).

Популярність уживання фемінітивів в українській мові, особливо в науково-освітньому мережевому дискурсі, досі залишається непослідовним. Це явище можна часто спостерігати в одному й тому ж тексті, де поряд існують як власне фемінітиви, так і маскулінітиви, або ж зберігаються усталені форми чоловічого роду для позначення посад, які обіймають жінки: Лариса Денисенко *пані посол* толерантності ООН, *письменниця*, громадська *діячка* («Всеосвіта», 06.06.2025); Марина Діденко *кандидатка* психологічних наук, *психологиня-практик*, *тренерка* ГО «Точка опори ЮА», *викладачка* «Університету менеджменту освіти» («Всеосвіта», 06.06.2025); Олена Белова, *кар'єрна консультантка*, *коуч*, соціальна *педагогиня*, *керівниця* Всеукраїнської громадської організації «Соціальна взаємодія. Ініціативи. Творчість. Інновації», *авторка* проєкту «Простір професійного самовизначення підлітків», *профорієнтолог-консультант* тестових платформ «ПРОФОРІЄНТАТОР-ІА» Магеллано Університет, *авторка* та *тренерка* програми «Профорієнтація в коучинговому форматі» («Всеосвіта», 06.06.2025); Кушнір Ірина Богданівна, *кандидат* філологічних наук, *доцент*, *доцент* кафедри світової літератури Львівського національного університету імені Івана Франка («Всеосвіта», 06.06.2025); Даниленко Світлана Василівна, *заступник* Міністра освіти і науки України («НУШ», 19.06.2025); Друм Тетяна Петрівна, *директор* Вищого професійного училища № 41 м. Тульчина Вінницької обл. («НУШ», 19.06.2025).

Правопис закріпив правила творення іменників на означення осіб жіночої статі від іменників, але практичних рекомендації щодо застосування фемінітивів, кодифікованих словників в українській мові ще немає. Це створює певну сіру зону, де мовці не завжди впевнені, яку форму обрати, особливо коли йдеться про складні або менш поширені назви посад, деякі ж форми взагалі є неприродними, негармонійними та штучними для української мови.

У сучасному глобалізованому світі спостерігається чітка тенденція до відходу від традиційної трикомпонентної антропонімічної моделі (ім'я+по батькові+прізвище) на користь двокомпонентної (ім'я+прізвище, пані/пан+ ім'я, прізвище+ ім'я) у багатьох сферах

спілкування, особливо в цифровому просторі. В українській культурній традиції повне ім'я включало ім'я, по батькові та прізвище, що відображало не тільки патріархальні традиції, але й шанобливе ставлення до роду чи особи. Із інтеграцією у світовий простір та розвитком інформаційних технологій ця практика починає трансформуватися.

Основними причинами таких змін є: глобалізація та уніфікація, диджиталізація та зручність комунікації в мережі, демократизація та зменшення формальності, особистісні переваги. Вважаємо, що відмова від повного використання по батькові потенційно негативні наслідки: втрата традиції та культурної ідентичності, комунікативні непорозуміння, стилістична невідповідність, ідентифікаційні проблеми.

Аналізуючи мову вчителя в сучасному цифровому просторі, варто детальніше зупинитися на конкретних прикладах, що активно проникають у науково-освітній мережевий дискурс: Експериментатор освіти і науки *Лілія Гриневич* працюватиме у Київському університеті ім. Грінченка («Освіта.ua», 13.06.2025); Розмова відбулась у Львові, куди *пані Лілія* (примітка – Гриневич Лілія Михайлівна) приїхала для участі в конференції «Від нової академічної культури до громадянського суспільства, вільного від корупції», організованій Українським католицьким університетом («Освіта.ua», 13.06.2025); *Пані Гриневич* звітує про державні інвестиції, конкретні статистичні відомості щодо освоєння бюджетних коштів та освіти крізь призму децентралізації («Всеосвіта», 13.06.2025); Винятками, за словами *Оксена Лісового*, є лише матеріали для учнів і учениць 1-х і 2-х класів («НУШ», 13.06.2025); *Пан Лісовий* констатує: «Забезпечено можливість гнучкого навчання завдяки індивідуальним освітнім траєкторіям» («Освіта.ua», 13.06.2025).

Подекуди трапляються взагалі однокомпонентні антропонімічні моделі для називання офіційних осіб: Адже, на думку *Гриневич* (примітка – Гриневич Лілія Михайлівна), 17-річні підлітки ще не готові «досконало» вибрати майбутній фах («НУШ», 12.06.2025); «...», – написав *Кремій* (примітка – Кремій Тарас Дмитрович) («НУШ», 12.06.2025); *Лісовий* (примітка – Лісовий Оксен Васильович) також відзначив активність молоді, яка «не толерує такої ганебної пози (бо це не позиція, а саме поза) і не боїться погроз» («Освіта.ua», 13.06.2025).

Таким чином, двокомпонентна антропонімічна модель спрощує міжнародну взаємодію та модернізує комунікацію, але важливо усвідомлювати потенційні наслідки для збереження культурної традиції та уникнення комунікативних непорозумінь. У сучасному українському суспільстві продовжують існувати різні моделі, застосування яких диктується контекстом, рівнем офіційності та особистими вподобаннями, що створює своєрідний мовний компроміс у перехідний період.

ВИСНОВКИ

Сучасний науково-освітній мережевий дискурс є динамічним полем, що переформатовує традиційні уявлення про педагогічний стиль, стиль педагогічного спілкування та педагогічний імідж. Ці три взаємопов'язані складові професійної ідентичності вчителя не просто адаптуються до цифрового середовища, а зазнають суттєвих трансформацій, формуючи новий, багатовимірний мовний портрет педагога.

Мережевий дискурс робить імідж учителя більш публічним, відкритим та багатогранним. Він формується не лише на основі академічної компетентності, а й через здатність до ефективної цифрової комунікації, медіаграмотності та відповідності новим соціокультурним очікуванням. Мовний образ учителя у мережі стає ключовим елементом іміджу та педагогічного стилю, відображаючи його професіоналізм, сучасність, відкритість та повагу до різноманіття.

Проникнення розмовної лексики, сленгу та іншомовних запозичень (особливо англізмів) у науково-освітній мережевий дискурс є об'єктивним явищем. Однак неконтрольоване вживання цих елементів шкодить чистоті української мови, знижує мовну культуру та підриває професійний імідж учителя.

Активне вживання фемінітивів у науково-освітньому мережевому дискурсі створює гендерно чутливе та рівноправне освітнє середовище, однак процес фемінізації є непослідовним і не завжди гармонійним у мовному вираженні. Відхід від трикомпонентної антропомічної моделі на користь двокомпонентної, хоч і спрощує міжнародну комунікацію, ставить питання про збереження культурної традиції.

Таким чином, успішна діяльність учителя в науково-освітньому мережевому дискурсі вимагає не лише глибоких предметних знань, а й високої мовної компетенції, медіаграмотності та здатності до постійної мовної адаптації. Сучасний педагог повинен свідомо формувати свій мовний портрет та стиль, демонструючи повагу до норм літературної української мови, але водночас використовувати її ресурсний потенціал для ефективної та цілеспрямованої комунікації в різноманітних онлайн-середовищах. Це є запорукою формування авторитетного та динамічного педагогічного стилю в цифрову епоху.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджуються особливості формування педагогічного стилю, стилю спілкування та професійного іміджу вчителя в умовах глобалізованого науково-освітнього онлайн-середовища. Аналізуються чинники, що впливають на формування та трансформацію стилю навчання та спілкування в цифровому середовищі. Особливу увагу приділено мовному портрету педагога як ключовій складовій його стилю

та ефективності взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу. Розглядаються причини та наслідки проникнення розмовної лексики, сленгу та іншомовних запозичень (зокрема англізмів) у мовленнєву діяльність учителя в мережі, а також вплив використання фемінітивів та відходу від трикомпонентної антропонімічної моделі. Визначено, що ефективний педагогічний стиль у цифровому просторі вимагає від учителя високої мовної компетенції, медіаграмотності та здатності до гнучкої мовної адаптації, що дозволить зберегти професійний авторитет та сприятиме розвитку української мовної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Lewin, K., Lippitt, R., & White, R. K. (1939). Patterns of aggressive behavior in experimentally created «social climates». *The Journal of Social Psychology*, 10(2), 271–299.

2. Белей Л., Гончаренко А., Ківу М., Олександрук І. Словник новітніх англізмів. Київ : Наукова думка, 2022. 320 с.

3. Винник О. В. Сленг. Українська мова: Енциклопедія. Вид. 2-е. випр., доп. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

4. Галузяк В. М. Класифікація стилів педагогічного спілкування. *Проблеми освіти : наук.-метод. зб.* Київ : Наук.-метод. центр вищої освіти. 2001. Вип. 26. С. 23-33.

5. Грейліх О. О. Психологія формування іміджу викладача вищого навчального закладу. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький. 2010. Вип. 19. С. 294–299.

6. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: [монографія]. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. 243 с.

7. Драчук Е. Педагогічний імідж вчителя як інструмент розв'язання професійних завдань. *Студентський вісник Педагогічного університету імені П. Тичини*. 2013. Вип. 33. С. 25–28.

8. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. та ін. Педагогічна майстерність: Підручник. Київ : Вища шк., 1997. 349 с: іл.

9. Кайданова Л. Професійна компетентність та імідж сучасного викладача. *Гуманітарний вісник*. 2009. № 17. С. 24–29.

10. Романовський О. Г. Методика викладання психології : навчально-методичний посібник. Харків : ФОП Панов А. М., 2019. 51 с.

11. Скорик Ю. Імідж педагога як формуючий чинник стійкості до професійного вигорання майбутніх викладачів вищої школи. *Вісник*

Житомирського державного університету ім. Івана Франка. 2014.
Вип. 4. С. 144–147.

12. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін.
Загальна психологія: Підручник. Київ : Каравела, 2009. 464 с.

Information about the author:

Kononenko Olha Viktorivna,

Postgraduate Student at the Department of Stylistics,

Language Culture and Sociolinguistics

Institute of the Ukrainian Language of the National

Academy of Sciences of Ukraine

4, Hrushevsky str., Kyiv, 01001, Ukraine